

HAMAR KOMMUNE:

Helhetlig barne- og ungdomspolitik i Hamar 2015-2025

Vedtatt i kommunestyret 27.05.2015
Sak 42/15

Komiteens forord

Å gi barn og unge trygge og gode oppvekstvilkår er en av våre viktigste oppgaver i samfunnet. Hvordan barna utvikler seg er et resultat av den oppveksten de har fått og hvordan de har blitt møtt. Gjennom en god oppvekst legges grunnlaget for å bli trygge og gode voksenpersoner rustet for livets utfordringer, voksenpersoner som igjen skal oppdra egne barn. Det er våre barn som skal føre Hamar videre. Hvordan hver og en av oss og lokalsamfunnet møter det enkelte barn, er avgjørende for hvordan våre barn møter fremtiden.

I kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2010-2022 slås det fast at barn og unge skal komme først, og at deres interesser står i en særstilling. Det er et grunnlag som forplikter oss i hvordan vi innretter tjenester og tilrettelegger Hamarsamfunnet for den målgruppen som utgjør fremtiden for byen vår! Hamar kommunestyre har bedt om at framtidige handlings- og økonomiplaner viser hvordan Hamar kommune over tid kan flytte ressurser fra reparerende til forebyggende tiltak (sak 120/14, i møte 17.12.14). Det er et viktig signal om ønsket retning.

Hamar kommune har flere planer som bygger opp under dette perspektivet. Dokumentet du holder i hånden eller leser på nett, er et strategidokument for en helhetlig politikk for barn og ungdom – på tvers av sektorer og med en bred tilnærming til virkemidler og aktører. En viktig ambisjon i prosessen har vært å ta på alvor kommuneplanens verdi om medvirkning. Det er vårt håp at både prosessen og det ferdige dokumentet er et viktig bidrag til at vi i årene som kommer, sammen kan befeste Hamar som et godt sted å vokse opp og et godt sted å bo.

Komite for barn og unge har følgende sammensetning:

Ida Bøhmer - Ap, Ane Fjellheim – SV, Jøran Folstad – H, Gøril Gjendal - BBL, Kai Holdnes Jørgensen - H (AU) , Egil Reinemo - KrF (AU) og Helge Storhaug Ryen – Ap (AU)

Arne Jørstad, rådmannens stab, har vært sekretær for komiteen, og Anne Olen Aasen, Familie og levekår, har representert virksomhetsledernivået.

Lykke til med lesingen!

Vennlig hilsen

Helge Ryen

Komiteleder

Egil Reinemo

Saksordfører

Forsidefoto: Lars M. Bøe

Sammendrag

Strategidokumentet Helhetlig barne- og ungdomspolitik i Hamar 2015-2025 er utarbeidet av Komitè for barn og unge på grunnlag av mandat gitt av Hamar Formannskap 7. mai 2014. Dokumentet bygger på Kommuneplanens samfunnsdel for perioden 2010-2022 og er utarbeidet i henhold til føringer gitt i Plan- og bygningsloven § 3-1 om helhetlig planlegging.

Dokumentets kunnskapsgrunnlag peker på følgende utfordringer:

- Behov for ny og utvidet kompetanse på flere fagområder. Dette gjelder både i forhold til å kunne avdekke risiko tidlig og kunnskap om hvilke tiltak som gir resultater.
- Behov for tettere og mer forpliktende samarbeid innenfor de ulike delene av det kommunale hjelpeapparatet.
- Behov for i langt større grad å dreie ressursbruken fra behandling til forebygging på flere områder.
- Behov for å mobilisere, bevisstgjøre og dyktiggjøre foreldre og lokalsamfunn på sentrale områder der vi ser at barne- og ungdomskulturen er sårbar.
- Behov for større engasjement og forpliktelse i Hamarsamfunnet i forhold til integreringsarbeidet når det gjelder deltakelse på ulike arenaer i lokalsamfunnet.
- Etablere og utvikle arenaer for medvirkning som i større grad enn i dag også når de grupper som ikke ses og høres.
-

Med bakgrunn i dette har komitèen valg ut tre satsningsområder for politikken i perioden 2015-2025:

- Tidlig innsats
- Medvirkning
- Fellesskap og deltakelse

Strategiene som er valgt under hvert av satsningsområdene, gir retning for kommunens videre arbeid og forutsettes lagt til grunn i revideringen av kommunens planstrategi.

Innhold

Komiteens forord	2
Sammendrag	3
1 Innledning og bakgrunn	5
1.1 Hvorfor en helhetlig barne- og ungdomspolitik?	5
1.2 Mandat	5
1.3 Avgrensning og oppfølging	6
2 Føringer for planarbeidet	6
2.1 Nasjonale føringer	6
2.2 Kommuneplanen	7
2.3 Økonomisk handlingsrom	8
3 Status og behov	8
3.1 Befolkningsframskrivinger	8
3.2 Undersøkelser og informasjon om barn og ungdoms oppvekstvilkår	9
3.3 Oppsummering status og behov	12
4 Satsningsområder for Hamar kommune	12
4.1 Hovedmål i barne- og ungdomspolitikken	12
4.2 Tidlig innsats	13
4.3 Medvirkning	15
4.4 Fellesskap og deltakelse	16
5 Litteraturliste	20
6 Oversikt over faglige presentasjoner i komiteens møter	21
7 Vedlegg	22
7.1 Folkehelseprofilen 2014	22
7.2 Ungdata	22
7.3 Innbyggerundersøkelsen 2013	24
7.4 Tidlig innsats – debattinnlegg	25
7.5 Psykisk helse	27
7.6 Fattigdom	28
7.7 Integrering	29
7.8 Medvirkning – referater	30

1 Innledning og bakgrunn

1.1 Hvorfor en helhetlig barne- og ungdomspolitik?

Det er gjort store satsninger rettet mot barn og ungdom i Hamar kommune de siste årene. Bygging og utbedring av skoler og barnehager, bygging av kulturhus med et variert tilbud, nye og utbedrede idretts- og fritidsanlegg, samt by- og stedsutvikling har preget utviklingen. En dimensjon ved dette er at medvirkning av og med barn og ungdom selv har stått sentralt i arbeidet. Da nytt stortorg åpnet i september 2014, var det med barn og ungdom i sentrum for en storstilt mønstring som trakk tusenvis av mennesker til byen! Disse satsningene kommer i tillegg til naturgitte forutsetninger Hamar har for å kunne drive aktivitet med Mjøsa og Vangsåsen som to av flere viktige områder. Folk i Hamar engasjerer seg gjennom frivillighet i et organisasjonsliv med en imponerende bredde.

Fra åpningen av Stortorget september 2014. Foto: Hamar kommune

Offentlige tjenester som barnehage, skole og helsestasjon skårer godt på bruker- og innbyggerundersøkelser og ligger over landsgjennomsnittet på målt kvalitet. Hamar har alle forutsetninger for å være et godt sted å vokse opp og et godt sted å bo.

Det vil likevel alltid være utfordringer knyttet til inkludering, fellesskap og deltakelse for enkeltindivider og grupper av barn og ungdom. Det er derfor viktig å forebygge for i ytterste konsekvens å unngå rekruttering til ekstremistiske miljøer. Dette må også ha vår oppmerksomhet. Politikk handler i stor grad om hvordan man skaper et samfunn som gir muligheter for alle. Temaet barn og ungdom berører flere saksfelt både innenfor offentlig tjenesteproduksjon og i måten vi tenker samfunnspolitikk for øvrig på. Vi løser ikke utfordringer knyttet til nå-situasjonen eller framtidig utvikling hvis vi ikke evner å se disse sammenhengene og tilrettelegge virkemidlene innenfor en felles helhet. De langsiktige konsekvensene av ikke å ivareta barn og ungdom er så negative, både sosialt og økonomisk, at dette ikke kan bli for viktig!

Helhetlig barne- og ungdomspolitik i Hamar 2015-2025 konkretiserer viktige sammenhenger innen barne- og ungdomspolitikken og gir retning for kommunens videre satsning. Politikken er basert på kommuneplanens føringer og skal være styrende for andre planer innenfor fagområdet. Et viktig mål er å bidra til forutsigbarhet i prioriteringene uavhengig av gode eller dårlige økonomiske tider i det neste tiåret.

1.2 Mandat

Hamar Formannskap fattet følgende vedtak i møte 7. mai 2014, sak 94/14:

"Komité for barn og unge utarbeider en helhetlig barne- og ungdomspolitik med prioriterte satsninger fram mot 2025. Politikken skal tydeliggjøre satsningene på tvers av tjenestene og sektorspesifikke planer i Hamar kommune.

Føringene i kommuneplanen, hovedinnholdet i kommunens vedtatt planer samt hovedtrekkene i faktagrunnlaget Barn og unge 2011 legges til grunn for arbeidet. Politikken skal være retningsgivende for arbeidet i alle enheter som yter tjenester til barn og unge.

Sluttdokumentet for den helhetlige barne- og ungdomspolitikken skal legges fram for kommunestyret innen sommeren 2015. Underveis i arbeidet skal det rapporteres i formannskapets arbeidsmøte. Sluttdokumentet skal være avgrenset i omfang.

Administrasjonen utarbeider en plan for barnevernstjenesten i løpet av høsten 2014. Komité for barn og unge får planen til uttalelse før behandling i Kommunestyret. Plan for barnevernstjenesten vil sammen med andre kommunale planer utgjøre et viktig bakgrunnsmateriale for barne- og ungdomspolitikken som skal utformes”.

1.3 Avgrensning og oppfølging

Med bakgrunn i at faktagrunnlaget for barn og unge ble utarbeidet for snart 4 år siden, har komitéen i sitt arbeid også lagt til grunn nyere undersøkelser og kunnskap innenfor området. Plan for barnevernstjenesten 2015-2018 ble vedtatt i Kommunestyret 17.12.14 og er en del av grunnlaget for dokumentet.

Helhetlig barne- og ungdomspolitik i Hamar 2015-2025 er utarbeidet i henhold til føringene gitt i Plan- og bygningsloven § 3-1, siste ledd, og er en oppfølging av eksisterende planer på området nevnt i avsnitt 2.2. I tillegg inneholder dokumentet nye strategier som forutsettes fulgt opp i revidering av planene i de kommende årene. Det er derfor viktig at dette følges opp i ny planstrategi og i den årlige rulleringen av Handlings- og økonomiplanen.

2 Føringer for planarbeidet

2.1 Nasjonale føringer

Hamar kommunes barne- og ungdomspolitik har sitt utgangspunkt i FNs barnekonvensjon som omfatter alle barn uavhengig av rase, farge, kjønn, språk, religion, opprinnelse, eiendom, funksjonshemming eller oppfatninger. Konvensjonen slår i artikkel 3 fast at alle tiltak som angår barn først og fremst skal ta hensyn til barnas beste.

I Statsbudsjettet for 2015 (Prp. 1 S) er noen av de viktigste satsningsområdene Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet har ansvaret for, følgende:

- Trygge rammer for familiene
- Et samfunn med like muligheter uten diskriminering
- Gode oppvekst og levekår for barn og ungdom
- Et godt og effektivt barnevern

Foruten flere NOUer (Norsk offentlig utredning) med sektorielle tilnærminger vil komitéen spesielt vise til to NOUer av betydning for barn og ungdom. Begge disse har tematikk og perspektiv med helhetlig tilnærming til målgruppene.

NOU 2009:22 Det du gjør, gjør det helt: Bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge

Utredningen peker på utfordringen med å sikre samordning mellom helsetjenester, barneverntjenester, pedagogiske tjenester og andre som tilbyr tjenester til barn og unge. Det foreslås tiltak bl.a. innenfor følgende områder:

- Koordinering av tjenester
- Tidlig innsats
- Tilgang til psykisk helsehjelp
- Samarbeid mellom barneverntjenesten og psykisk helsevern
- Barn og unges rettigheter
-

NOU 2011:20 Ungdom, makt og medvirkning

Utredningen omhandler ungdoms muligheter til medvirkning både på samfunnsnivå og som parter i saker, bl.a. som direkte mottakere av offentlige tjenester eller som berørte i enkeltsaker. Det foreslås flere konkrete tiltak både på systemnivå og på enkeltområder.

Helhetlig barne- og ungdomspolitik i Hamar 2015-2025 bygger direkte og/ eller indirekte på disse føringene, både gjennom å bygge videre på tidligere planer i Hamar kommune og gjennom å skape en helhetlig overbygning.

2.2 Kommuneplanen

I Hamars kommuneplans samfunnsdel er det slått fast at oppvekstvilkårene for barn og unge er den viktigste suksessfaktoren for samfunnet. Derfor skal utvikling av tilbudet til barn og ungdom stå øverst på kommunens politiske dagsorden. De unge skal på egne premisser være med og utvikle kommunen gjennom deltakelse og medvirkning. I tillegg skal de bli hørt i utforming av tiltak der de er berørt på individnivå.

I Hamar skal:

- Barn og unges interesser ivaretas i alle typer kommunal planlegging, og barn og unge skal selv få delta
- Barne- og ungdomspolitikken være helhetlig og bygge på fellesskap og deltakelse fra alle uavhengig av foreldrenes økonomi
- Vi på prioriterte områder være på topp ti i Norge, og vi skal være en av de fem beste byene i Norge når det gjelder et samlet barne- og ungdomstilbud

Hamar er medvirkning står det i kommuneplanen. Et godt lokalsamfunn kan bare skapes gjennom medvirkning fra innbyggere, organisasjoner og næringsliv. I dette dokumentet vil vi utdype hva dette skal bety i Hamars barne- og ungdomspolitik.

Hamar kommune har flere planer som handler om kommunale tjenester til barn og unge:

- Strategisk kulturplan for Hamar
- Idretts- og friluftslivsmeldingen
- Hamarskolen som merkevare – strategi for skoleutviklingen 2013 - 2016
- Strategi- og utviklingsplan for barnehagesektoren mot 2020
- Plan for barnevernet 2015 – 2018
- Kommunedelplan for helse- og omsorg 2014 - 2030

I tillegg finnes en rekke andre dokumenter som har betydning for tilbudet til barn og unge. Dette gjelder bl.a. Frivillighetspolitikken i Hamar, Mangfoldsplan for Hamar kommune og Boligplan for Hamar. Disse planene og dokumentene er konkretiseringen av Helhetlig barne- og ungdomspolitik i Hamar 2015-2025 på de ulike områdene.

2.3 Økonomisk handlingsrom

Politikk handler om å prioritere. Kommunens vedtatte Handlings- og økonomiplan viser et begrenset økonomisk handlingsrom de nærmeste årene. Styrking på enkeltområder fordrer endret bruk av ressursene innenfor kommunens totalramme. Helhetlig barne- og ungdomspolitik skal være en hjelp til å velge hva som er viktigst i en situasjon der ikke alt kan prioriteres. Komiteen mener at større satsing på barn- og ungdoms oppvekstvilkår er en investering som både nå og på lang sikt gir en samfunnsøkonomisk gevinst for Hamarsamfunnet og for Hamar kommune som tjenesteyter. Å la være å gjøre disse investeringene kan koste dyrt i et lengre perspektiv. Det vises i denne sammenheng til vedlegg kap. 6.1 som gjengir referanser som dokumenterer dette.

Komiteen har lagt til grunn at økonomiske konsekvenser av politikken konkretiseres og vedtas i forbindelse med den årlige rulleringen av Handlings- og økonomiplanen.

3 Status og behov

Norge er et av verdens rikeste land. Vi lever i en materiell overflod som er få, om noen andre, forunt. De aller fleste av våre barn vokser opp i et samfunn med tilbud innen helse, utdanning, kultur og fritid øvrige lands befolkning bare kan drømme om. Hamar er som vist i kap. 1.1 et godt eksempel på dette. Likevel er det utviklingstrekk som berører deler av vår befolkning som tilsier at det er viktig å ha et sterkt fokus på barn og ungdoms oppvekstvilkår.

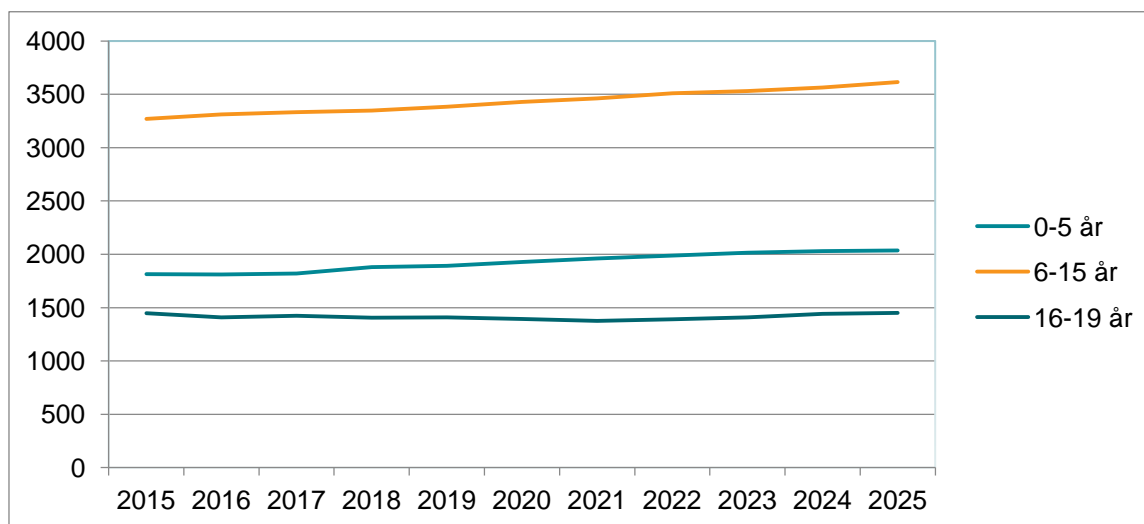
Påfølgende avsnitt gir en kortfattet gjennomgang av barn- og ungdoms levekår i Hamar basert på sentrale undersøkelser. I tillegg til orienteringer fra ulike lokale aktører gitt i komittemøtene (se referanseliste bak i dokumentet), utgjør dette en vesentlig del av kunnskapsgrunnlaget som er lagt til grunn for valg av satsningsområder og strategier.

3.1 Befolkningsframskrivinger

Statistisk Sentralbyrå (SSB) utarbeider befolkningsframskrivinger for den enkelte kommune basert på scenarier for ulike variabler som påvirker utviklingen.

Tabellen nedenfor viser befolkningsframskriving i Hamar for aldersgruppen 0 - 19 år fordelt på undergruppene 0 – 5 år, 6 – 15 år og 16 – 19 år for planperioden 2015 – 2025. Framskrivningen er så langt basert på **middels nasjonal vekst** og viser en økning i aldergruppen samlet på 568 i

perioden, en gjennomsnittlig økning på i underkant av 57 personer pr år. I praksis skjer hele økningen innenfor de to undergruppene 0 – 5 år med 221 personer og 6 – 15 år med 343 personer, samlet for hele planperioden.

For å beskrive framskrivninger basert på andre scenarier vises til tabellen nedenfor som for enkelhets skyld viser tallene for aldersgruppen samlet i første og siste år i perioden:

Aldersgruppe 0-19 år	2015	2025	Vekst
Høy nasjonal vekst	6 546	7 627	+1 081
Lav nasjonal vekst	6 522	6 653	+ 131
Høy nettoinnvandring	6 538	7 272	+ 734
Lav nettoinnvandring	6 528	6 991	+ 463

I den grad det har vært vurdert som relevant, har komiteen i arbeidet med planen lagt til grunn førstnevnte tabell for befolkningsframskrivning basert på **middels nasjonal vekst**. Hamar kommune har nedfelt ambisjon om høyere vekst. Komiteen har valgt å ikke se på konsekvenser av dette i den helhetlige politikken, men forutsetter at eventuelle konsekvenser følges opp gjennom planstrukturen.

3.2 Undersøkelser og informasjon om barn og ungdoms oppvekstvilkår

Folkehelseprofilen, Ungdata-undersøkelsen og Innbyggerundersøkelsen er tre sentrale datakilder som gir informasjon om barn- og ungdoms levekår i Hamar. Disse sier mye om hvordan gruppene vurderer dette selv. For de som ønsker å gå grundigere inn i dette materialet, vises til en mer detaljert framstilling vedlagt dokumentet.

Folkehelseprofilen

Folkehelseinstituttet publiserer årlig en folkehelseprofil for hver kommune i landet. Folkehelseprofilen 2014 viser data fra siste tilgjengelige periode pr. oktober 2013. For innbyggere i Hamar kommune viser en sammenlikning med landssnittet følgende:

Levekår

- Andelen barn av enslige forsørgere ¹ er høyere enn i landet for øvrig.
- Andelen med videregående eller høyere utdanning er ikke entydig forskjellig fra landsnivået, men i følge SSB ligger Hamar over landssnittet for andel innbyggere med høyere utdanning.
- Kommunen er ikke entydig forskjellig fra landet som helhet når det gjelder andelen personer i husholdninger med lav inntekt.

Skole

- Andelen 10-klassinger som trives på skolen er høyere enn i landet som helhet.
- Andelen 5.-klassinger på laveste mestringsnivå i lesing er lavere enn i landet som helhet.
- Antall som fullfører og består videregående opplæring er høyere enn i landet som helhet.

Ungdata

Ungdata er en landsomfattende spørreundersøkelse som gjennomføres blant ungdom i alderen 13- 17 år (ungdomsskolen og 1. og 2. klasse i videregående skole). Hensikten er å kartlegge ulike sider av ungdoms liv og livssituasjon. I Hamar er det KoRus Øst (Kompetansesenter rus – region Øst) som har gjennomført Ungdataundersøkelsene i 2011 og 2013. Resultatene i Hamar ligger nært landsgjennomsnittet på de fleste spørsmål og viser relativt mindre endringer fra 2011 til 2013. Det store flertallet i begge undersøkelsene svarer at de har et godt oppvekstmiljø på Hamar.

Familie og fritid

- 9 av 10 stoler på sine foreldre.
- Over halvparten er medlemmer i organisasjoner, klubb, lag eller forening.
- I aldersgruppen over 10 år er det ca. hver fjerde som ikke er med i organisert aktivitet, og av disse er det ca. 15 % som aldri har hatt en slik tilknytning.

Psykisk helse

- Et større antall ungdommer rapporterer om selvopplevde psykiske plager, dette gjelder spesielt jenter. 40 % av jentene i ungdomsskolen og 55 % av jentene i videregående svarer *ganske eller veldig mye plaget* på spørsmålet om de har vært bekymret for ting siste uke. Omtrent samme svarfordeling viser seg på spørsmålet om de er *ganske eller veldig*

¹ Definisjon: Enslige forsørgere er de som mottar utvidet barnetrygd (barnetrygd for ett barn mer enn de faktisk har) etter lov om barnetrygd. Dette inkluderer også noen samboere. For å regnes som enslig forsørger må man være alene om omsorgen for barnet.

mye plaget relatert til påstanden "føler alt er et slit". For guttene er tallene henholdsvis 19 % og 30 %.

- På spørsmål om de har minst en venn de kan stole på og snakke fortrolig med, varierer dette fra 57 % av guttene i videregående til 75 % av jentene i ungdomsskolen.

Rus og vold

- Alkohol er det desidert mest brukte rusmidlet blant ungdom under 18 år i Hamar. 77 % i ungdomsskolen og 35 % i videregående har aldri drukket så mye at de har kjent seg beruset. 6 % har vært beruset 5 ganger eller mer de siste 6 månedene i ungdomsskolen økende til 16 % i videregående.
- 95 % har aldri brukt narkotiske stoffer, men det er en mindre økning i bruk av cannabis fra 2011 til 2013, samt økende likegyldighet til andres rusmisbruk.
- Mellom 15 og 20 % svarer at de er blitt utsatt for ulike former for trusler og vold, nær 30 % rapporterer om uønsket seksuell oppmerksomhet.

For øvrig er det verdt å merke seg at ungdom i familier med dårlig råd rapporterer dårligere subjektiv livskvalitet der færre er motivert for skole og høyere utdanning og færre er med i organiserte fritidsaktiviteter. Generelt er disse ungdommene mer risikoutsatte når det gjelder alle helseindikatorer behandlet i rapporten.

Innbyggerundersøkelsen 2013

Undersøkelsen ble gjennomført blant et representativt utvalg av kommunens befolkning over 15 år. I denne sammenheng er tilfredshet i den yngste aldersgruppen, 15 – 29 år, vektlagt.

Vurdering av bostedskommunen

- Det er generelt høy tilfredshet med Hamar som bostedskommune både når det gjelder utdanningstilbud og kultur og fritidstilbud.
- Det er lavere tilfredshet med fritidstilbudet spesifikt for ungdom (skår 49 av 100).
- Et stort flertall beskriver sitt nærmiljø som barnevennlig (skår 76 av 100).

Vurdering av de kommunale tjenestene

- Det er generelt høy fornøydhet med tjenester til barn og unge så som helsestasjon og skolehelsetjenesten, barnehager, skoler og bibliotek.
- Det er en gjennomgående trend at de som er brukere av de enkelte tjenester, er mer fornøyde enn de som ikke er brukere.
- Uavhengig av alder er det et potensial i forhold til opplevelsen av innflytelse og tillit når det gjelder kommunale beslutninger (snittskår 39 av 100) og opplevelsen av å bli lyttet til av politikerne (snittskår 44 av 100).

3.3 Oppsummering status og behov

Ut fra resultatene fra undersøkelsene omtalt i kapittel 3.2 og kunnskapsgrunnlaget for dokumentet for øvrig, jf vedlagte litteraturliste og oversikt over faglige innlegg presentert i møtene, mener komiteen det er grunnlag for å trekke følgende konklusjoner:

- Behov for ny og utvidet kompetanse på flere fagområder, spesielt innenfor språk og kultur. Dette gjelder både i forhold til å kunne avdekke risiko på et tidlig stadium og spesifikk kunnskap om hvilke tiltak som gir resultater.
- Behov for tettere og mer forpliktende samarbeid innenfor de ulike delene av det kommunale hjelpeapparatet.
- Behov for i langt større grad å dreie ressursbruken fra behandling til forebygging på flere områder.
- Behov for å mobilisere, bevisstgjøre og dyktiggjøre foreldre og lokalsamfunn på sentrale områder der vi ser at barne- og ungdomskulturen er sårbar.
- Behov for større engasjement og forpliktelse i Hamarsamfunnet i forhold til integreringsarbeidet når det gjelder arbeid og deltakelse på de ulike arenaer i lokalsamfunnet.
- Etablere og utvikle arenaer for medvirkning som i større grad enn i dag når også de grupper som ikke ses og høres.

4 Satsningsområder for Hamar kommune

4.1 Hovedmål i barne- og ungdomspolitikken

Hovedmålet i barne- og ungdomspolitikken er å **skape gode oppvekstsvilkår for alle**. Dette er en del av kommuneplanens visjon om å være sentrum for det mest attraktive boområdet i innlandet.

En helhetlig politikk på tvers av fagfelt og samfunnsområder er et virkemiddel for å nå dette målet. Tilrettelegging for gode oppvekstsvilkår fordrer felles fokus og innsats fra politikere, kommuneorganisasjon og andre faginstanser, foreldre, frivillige, samt øvrig befolkning og aktører i Hamarsamfunnet. Et grunnleggende perspektiv i barne- og ungdomspolitikken er at foreldre og familie spiller en helt vesentlig rolle. Foreldrenes betydning på de fleste områder som innvirker på barn og ungdoms oppvekstsvilkår kan knapt nok overvurderes. Bevisstheten om dette er en viktig del av barne- og ungdomspolitikken, også i forhold til de som har særlige utfordringer. En helhetlig barne- og ungdomspolitikkk må derfor ha som utgangspunkt å skape lokalsamfunn som favner alle og der foreldrene/ foresatte er gode omsorgspersoner og gode rollemodeller.

Politikken er tydeliggjort gjennom tre utvalgte satsningsområder. Dette er komiteens valg av områder kommunen ønsker å være best på, jf. formulering i Kommuneplanens samfunnsdel. Disse er:

- Tidlig innsats
- Medvirkning
- Fellesskap og deltakelse

Det er forutsatt at indikatorer for disse områdene ivaretas i kommunens handlings- og økonomiplan og øvrige styringsdokumenter, basert på de datakilder som er brukt i dokumentet. Komiteen mener at gjennomføringsprosent i videregående skole er en viktig indikator på om Hamar kommune lykkes i denne satsningen.

4.2 Tidlig innsats

Med tidlig innsats menes arbeidet med å identifisere og håndtere et problem på et så tidlig tidspunkt at problemet forsvinner eller blir redusert med begrenset innsats (Helsedirektoratet, 2009). Tidlig innsats skjer ved å gripe inn ved begynnende faresignaler og iverksette tiltak tidlig i et utviklingsforløp for å begrense problemer og for å spare lidelser (Helse- og omsorgstjenesteloven).

Tidlig innsats innebærer at befolkningen har tilgjengelige tjenester når vansker oppstår. Helsestasjon, barnehage og skole er de viktigste arenaene for tidlig innsats. Her møter en alle barn og ungdommer og deres familier.

Svarene i Ungdata –undersøkelsen viser at en ikke ubetydelig andel av ungdommene i Hamar har bekymringer som over tid kan påvirke den psykiske helsen. 40 % av jentene og 19 % av guttene i ungdomsskolen og 55 % av jentene og 30 % av guttene i videregående svarer *ganske eller veldig mye plaget* på spørsmålet om de har vært bekymret for ting siste uke. Omtrent samme svarfordeling viser seg på spørsmålet om de er *ganske eller veldig mye plaget* relatert til påstanden "føler alt er et slit".

Angst- og depresjonslignende plager, søvnvansker og redusert mestring representerer en betydelig folkehelsebyrde i Norge (Folkehelseinstituttet, 2011). Plagene debutterer ofte i tidlig alder, er langvarige og har alvorlige ringvirkninger på mange livsområder. Det ses en tendens til opphoping av psykososiale risikofaktorer hos utsatte grupper. Ved å arbeide forebyggende i miljøet og med tiltak som påvirker forekomsten av de bakenforliggende faktorer, kan risikofaktorer reduseres.

I Hamar er målet i kommunens tverrfaglige team, der kommunens tjenesteområder, SLT og Politi er representert; "kort veg fra bekymring til handling." Dette er viktig for at barn og unge skal sikres en trygg og god oppvekst gjennom tilpassede tjenester. Undersøkelser viser at best resultat av tidlig innsats får en ved helhetlig og koordinert tilnærming der flere aktører iverksetter tiltak over tid (Rambøll, 2010). Kunnskap gjennom behovsvurdert kartlegging, kontinuitet ved overganger og språkoplæring fremheves som spesielt viktige tiltak i forhold til tidlig innsats.

Alle mennesker er utsatt for både risiko- og beskyttelsesfaktorer. Sannsynligheten for å utvikle ulike psykososiale vansker vurderes ut i fra den enkeltes samlede belastning både ut ifra et individ-, familie- og samfunnsperspektiv. Tidlig innsats bidrar til å svekke risikofaktorene og fremme beskyttelsesfaktorene. Dette gjøres blant annet ved å prioritere barn og unge som lever i risikoutsatte familier. Tidlig innsats er avhengig av personalets forståelse av eget ansvar og rolle. Dette forutsetter tilstrekkelig kunnskap til å kunne identifisere begynnende problematikk. Videre er ferdigheter til å ta opp bekymringen med dem det gjelder samt kjennskap til relevante samarbeidspartnere og kompetansemiljøer, viktige faktorer (Helsedirektoratet).

Ressursene skal i økende grad settes inn mot de yngste barna.

Det kommunale tjenesteapparatet skal innrettes mot å håndtere risikosignaler tidligst mulig.

Livskvalitet handler om å oppleve glede og mening, om å bruke personlige styrker, føle interesse, mestring og engasjement. Livskvalitet har nær sammenheng med helserelaterte gevinster som bedre fysisk- og psykisk helse, sunnere livsstilvalg, sterkere nettverk og sosial støtte. Opplevd livskvalitet er viktig for den enkelte. Det kan bidra til gode familierelasjoner, oppvekstkår, fungering i arbeidslivet og for befolkningens generelle helse. God psykisk helse medvirker dermed til oppnåelse av et bredt utvalg helserelaterte og sosialpolitiske mål.

Dagligliv i Hamar. Foto: Lars M. Bøe

Strategier:

- *Gjøre en avklaring av hvordan kommunen systematisk kan jobbe sammen med frivillige organisasjoner i utvikling av tilbud til barn og unge. Tas med i ny planstrategi.*
- *Styrking av foreldrerollen gjennom ytterligere satsning på systemrettede tiltak.*
- *Gjennomføre mål i Strategi- og utviklingsplan for barnehagesektoren mot 2020 (s. 30) med økt voksentetthet i småbarnsavdelingene. Komiteen ønsker at dette spesifiseres til økt pedagogtetthet.*
- *Forskyvning av ressursbruken i skolen fra høyere til lavere trinn.*
- *Se på muligheten til å frigjøre ressurser til styrking av tidlig innsats ved å se ressursbruken for den enkelte bruker uavhengig av sektor.*
- *Gjennomføre mål i Kommunedelplan for helse og omsorg 2014 – 2030 om styrking av skolehelsetjenesten.*
- *Bygge opp sterke, tverrfaglige miljøer på tvers i organisasjonen, bl.a. med utgangspunkt i Kvello-modellen². Dette skal være grunnlaget for et tettere og mer forpliktende samarbeid mellom enhetene enn i dag. Barn, ungdom og foresatte skal oppleve tilbudet som faller inn under tidlig innsats, som samordnet og helhetlig.*
- *Bruk av alternative lærings- og behandlingsmetoder ved økt bruk av teknologi.*
- *Vurdere om kommunens nettsider kan bli bedre med hensyn til å gi brukere og pårørende mer samlet og målrettet informasjon om tilbud som finnes på dette området.*

² Definisjon: Kvello-modellen er en arbeidsmodell for tidlig innsats i barnehagen utviklet for systematisk jobbing på individ- og systemnivå. Målet er tilrettelagte barnehagetilbud og å tilby bistand i en tidlig fase av en mulig utvikling av vansker.

4.3 Medvirkning

Medvirkning for barn og unge er hjemlet i Plan- og bygningsloven, i tillegg hjemler lovgivning på ulike fagfelt denne gruppens rett til medvirkning i forhold til individuelle tiltak. Kommuneplanens vektlegging av dette perspektivet er også forankret i troen på at medvirkning er viktig for tjenestekvalitet og demokratiutvikling. Vi har foreløpig mangelfull kunnskap om hva samfunnsmessige utviklingstrekk som endrede familiestrukturer, nettbasert sosial kommunikasjon og økt materiell velstand har å si for oppvekstvilkårene. En fellesnevner er imidlertid at barn og ungdom gjerne opplever dette annerledes, enn voksne som har en annen referanseramme. Skal vi treffe de riktige valgene i spørsmål som angår barn og ungdom, må vi derfor i større grad evne å involvere med utgangspunkt i deres forutsetninger og premisser.

Ungdomsrådet er en viktig arena for medvirkning i medhold av Plan- og bygningsloven. Flere har pekt på faren for at rådet kan få en symbolfunksjon, og at det ikke oppnår reell innflytelse. Det er også pekt på at rådet ikke er tilstrekkelig demokratisk sammensatt og slik sett ikke blir representativt for barn og ungdom flest. Forskere mener likevel at dette langt på vei oppveies av at rådene fungerer som agenter for å mobilisere ungdom i lokalsamfunnet, både ved å gjennomføre ulike arrangementer og ved å lede prosesser ovenfor barne- og ungdomsgrupper for å få spilt inn synspunkter. Prosjekt Ungdom for Hamar og prosessene rundt utformingen av Stortorget er to av flere eksempler på dette i Hamar.

For å oppnå reell medvirkning er det avgjørende at den kommunale organisasjonen tilrettelegger og bruker en metodikk som er tilpasset målgruppen. Dette krever både bevisst fokus og kunnskap. Flere instanser med Barneombudet i spissen tilbyr konkret metodekunnskap for å fremme medvirkning. Flere kommuner har utarbeidet konsepter på dette som har gitt gode erfaringer, bl.a. dokumentert gjennom en studie utført av Trøndelag Forskning og Utvikling. I denne sammenheng er kontaktpersonen for Ungdomsrådet viktig, både som tilrettelegger, talsperson og døråpner både mot det politiske- og det administrative nivået i kommunen.

En bredere form for medvirkning som når alle, fordrer bevisst fokus og samarbeid på de arenaer som når ut til alle – i første rekke gjelder dette skoleverket. Skolene har elevråd som det er naturlig å spille på, og det er også flere kommuner som bevisst bruker skolearenaen som en arena for eierskap til og styrking av lokaldemokratiske prosesser. Ungdata undersøkelsen for Hamar viser at det her er et potensial for å styrke tilliten til politikere og politiske beslutningsprosesser. Komitèen har i forbindelse med utarbeidelse med Helhetlig barne- og ungdomspolitik i Hamar 2015-2025, lagt vekt på reell medvirkning fra disse gruppene. Det er gjennomført opplegg både i Ungdomsrådet og med elevrådene ved tre av barneskolene (Ridabu, Storhamar og Solvang) i forkant av et felles medvirkningsmøte der også ungdomspolitikere deltok. Disse prosessene har gitt viktige bidrag til strategiene i politikken, i tillegg til at arbeidsmåten har gitt erfaringer det kan bygges videre på for å understreke betydningen av medvirkning på flere områder.

Hamar skal bli best på medvirkning for barn og unge.

Ungdomsrådet i Hamar. Foto: Hamar kommune

Nasjonalt og lokalt er forsøket med stemmerett for 16-åringer ansett som viktig for å invitere nye grupper inn i demokratiet. Hamar var en av forsøkskommunene i 2011 og er plukket ut til å være det på nytt ved kommune- og fylkestingsvalget i 2015. Dette er en mulighet for å skape økt engasjement og oppslutning om lokalpolitiske prosesser, og det er viktig at forsøket avstedkommer bevisst jobbing på flere arenaer både i forkant og i etterkant av valget.

Strategier:

- *Styrke Ungdomsrådets rolle inn mot kommunens administrative og politiske system, subsidiært vurdere opprettelse av Ungdommens kommunestyre.*
- *Styrke rollen som barnas talsperson i kommuneorganisasjonen, blant annet i aktuelle saksutredninger til Formannskap og Kommunestyre.*
- *Vurdere kommunens informasjons- og kommunikasjonsstrategi spesielt rettet mot barn og ungdom. Informasjonen skal være tilgjengelig i de kanaler som brukerne til en hver tid benytter.*
- *Ta i bruk nye arenaer som folkemøter og lytteposter der barn og ungdom er.*
- *Styrke elevrådenes rolle i skole- og samfunnsspørsmål ved felles skolering og tilrettelegging for bruk av elevrådene som høringsinstans i utvalgte spørsmål.*
- *Deltakelse i stemmerettsprosjekter; stemmerett for 16 og 17-åringer.*

4.4 Fellesskap og deltakelse

Kunnskapsgrunnlaget for dette dokumentet forteller at til tross for at de fleste barn og ungdom i Hamar har det bra, er det enkeltindivider og grupper som skiller seg ut. Det er viktig å ikke stigmatisere disse, men finne strategier som hjelper den enkelte på kort sikt samtidig som det skaper grunnlag for økt deltakelse og integrering. Komitèen har i denne sammenhengen hatt et hovedfokus på fattigdomsbekjempelse og integrering.

Andelen fattige barn er lavere i Norge enn i de fleste andre land. Legger man til grunn EUs mål for fattigdom, er begrepet barnefattigdom begrenset til barn 0-18 år i husholdninger med en inntekt mindre enn 60 prosent av medianinntekten³ til alle barnefamilier i Norge. I EU kalles denne grensen for "risiko for fattigdom". Dette er en relativ definisjon avhengig av den økonomiske levestandarden i det enkelte land.

Tiltak som gir økt deltakelse og integrering av barn og ungdom skal ha førsteprioritet i kommunens støtte til frivillighet.

De kommunale tjenestene skal virke sammen på en slik måte at det skapes engasjement, eierskap og fellesskap rundt oppvekstvilkår i Hamarsamfunnet.

³ Definisjon: Medianinntekt er inntekten til den husholdningen som befinner seg midt i fordelingen, etter at en har sortert inntekten etter størrelsen.

Ut fra denne definisjonen var det 78 200 fattige barn i Norge i 2012 (8 %). I Hamar ligger 10,9 % av befolkningen under 60 % av medianinntekten i Norge (SSB), noe som utgjør om lag 3 200 av befolkningen. Legger man befolkningssammensetningen i Hamar til grunn, betyr det at i underkant av 700 barn og ungdom i Hamar lever i husholdninger med en samlet inntekt under 60 % av medianinntekt. Det er grunn til å tro at tallet har økt de senere år, bl.a. med bakgrunn i at andel innbyggere med innvandrerbakgrunn har økt fra 5,4 % i 2006 til 10,4 % i 2013. På landsbasis utgjør ikke-vestlige innvandrerbarn nesten hele økningen i antall fattige barn.

Konsekvensene av barnefattigdom i Norge er ikke først og fremst synlig materiell nød, men snarere manglende deltakelse på sosiale arenaer som i et lengre perspektiv kan ha negativ innvirkning både på skoleprestasjoner, helsefremmende aktiviteter og psykisk helse, noe også Ungdata undersøkelsen underbygger. Det er derfor viktig å finne tiltak som ivaretar disse sammenhengene slik at det ikke blir entydig fokus på symptomene alene. Et annet viktig poeng er å ikke stigmatisere risikogrupperne gjennom å etablere tiltak og ordninger som forsterker sosiale forskjeller. Sosialhjelp alene vil aldri kunne bringe mennesker ut av fattigdom. Det viktigste tiltaket for å redusere barnefattigdommen er å bruke ressursene på en slik måte, at det muliggjør at foreldrene blir kvalifisert for jobbmarkedet. NAV rapporterer at det største hinderet for denne tankegangen, er at for få arbeidsgivere, offentlige og private, åpner opp dørene for disse personene.

Et allment virkemiddel i norsk integreringspolitikk er introduksjonsordningen. Alle kommuner er pålagt å tilby denne ordningen de første to årene, med mulighet for et tredje år, til alle som omfattes av ordningen. I hovedsak gjelder dette flyktninger og deres familier. NAV overtar ansvaret etter 2 år og har også ansvaret fra dag en for det store flertallet av innvandrere som ikke omfattes av introduksjonsordningen. Språkopplæring, kjennskap til norske samfunnsforhold og kvalifisering for arbeidslivet er sentrale elementer i programmet. Kvalifiseringsprogrammet er et virkemiddel gjennom NAV-systemet hjemlet i Helse- og omsorgsloven, som tar sikte på å forsterke innsatsen ovenfor personer som har vært avhengig av sosialstønad over tid. Målet er å kvalifisere og få flest mulig i målgruppen ut i lønnet arbeid. Hvordan disse virkemidlene utformes lokalt med hensyn til innhold, organisering og praksis er helt avgjørende, fordi de i stor grad legger premisser for videre integreringsforløp og er av stor betydning økonomisk på lengre sikt. At flest mulig blir økonomisk uavhengig, er ikke bare økonomisk bærekraftig, men viktig for målet om deltakelse og inkludering. I denne sammenhengen er språkopplæring helt grunnleggende for å kunne nå dette målet. Lykkes vi ikke med dette, er det vanskelig å kvalifisere for deltakelse på sentrale arenaer som barnehage, skole, arbeidsliv og sosiale arenaer for øvrig.

I Norge er yrkesdeltakelsen blant innvandrere i Norge samlet sett relativt høy, men med store utfordringer knyttet til lav yrkesdeltakelse og store kjønnsforskjeller i mange ikke-vestlige grupper. Svakere lønns- og arbeidsvilkår, sosial dumping og lønnspress er en del av dette bildet. Store forskjeller i forutsetninger innenfor målgruppen vanskeliggjør treffsikre integreringstiltak.

Når det gjelder fritidsaktiviteter, er det forskjeller mellom kjønnene -med en klar tendens til at guttene har høyere deltakelse enn jentene på noen av disse arenaene. Dette bekreftes av ungdommen selv, også her i Hamar. Å bevisst utvikle og stimulere gode arenaer og miljøer for deltakelse og dialog er derfor viktig for å lykkes med å få med alle. I Hamar har vi flere gode eksempler på slike arenaer innenfor rammen av idrett og frivillig foreningsliv for øvrig: Storhamar Fotball; "Så mange som mulig så lenge som mulig", Fart; "Klubben for alle både på og utenfor banen", Røde Kors, Turistforeningen/ Barnas Turlag og Cafe Uno er noen av flere slike eksempler. Også på dette området er det viktig å tenke inkludering i eksisterende tilbud nettopp for å unngå uønsket segregering og stigmatisering.

Offentlige tjenester og ytelser kan ikke alene være hovedpilarene i integreringsarbeidet, hele samfunnet må engasjere seg. Agderforskning har i studier påvist at de kommunene som lykkes i å

engasjere lokalsamfunnet, som jobber med anerkjennelse av mangfold og gir alle muligheter til å delta, har gode resultater i integreringsarbeidet. Dette dreier seg om hvilke verdier vi som kommune og samfunn ønsker å fronte. Hamar kommunen har en fantastisk ressurs i frivillige lag og foreninger på ulike områder. Bare idrettsbevegelsen alene engasjerer store deler av kommunens barn, ungdom og voksne. I Hamar er det 5 560 medlemskap i ulike idrettslag blant barn og ungdom opp til 19 år. Kommunen må i enda større grad få til et samspill mot disse miljøene for å få til økt deltakelse og integrering også for de grupper vi i dag vet faller utenfor. Det krever bevisst jobbing ut fra et felles verdigrunnlag for Hamarsamfunnet.

Å skape lokalsamfunn som tar felles ansvar for oppvekstsvilkår krever innsats på flere arenaer. Engasjement og eierskap i lokalmiljøene må kobles sammen med den kunnskap og innsikt kommunens fagmiljøer sitter inne med til barn og ungdoms beste. Kunnskap må deles og konkretiseres i prosjekter som ut fra egeninteresse engasjerer innbyggerne i lokalmiljøene. Det må legges til rette for at folk kan og får lov til å bidra, og det må tenkes bredt med hensyn til virkemidler som fremmer gode oppvekstsvilkår. Dette må bygge på en tro på at det er mulig å skape et felles engasjement og legge til rette for små og store prosjekter som gjør at dette befester seg. Da må vi finne ut hva som gjør at folk engasjerer seg. En slik tankegang må ha sitt utgangspunkt i reell medvirkning og eierskap, ikke bare blant barn og ungdom men i hele befolkningen.

Velforeninger og borettslag er eksempler på arenaer som i stor grad er tuftet på denne type tenkning. Komitèen mener at det her er et potensiale for kommunen til å stimulere eierskap og fellesskapsfølelse som bygger opp "den gode nabo"-tenkningen som bl.a. handler om å bry seg om andre enn bare sine egne barn i positiv forstand. Hvordan vi som kommune skal stimulere dette, bør være et viktig spørsmål i arbeidet med frivillighet.

Strategier:

- *Prøve ut konkrete nærmiljøprosjekter gjennom kommunalt samarbeid med velforeninger og andre organisasjoner der fellesskap og deltakelse er hovedmålsettinger.*
- *Prøve ut et tettere samarbeid mellom skole, ungdomsklubb og frivillige organisasjoner med hensyn til å knytte enkelte fritidsaktiviteter til disse arenaene.*
- *Tilskuddsordninger og festivalstøtte skal ha tiltak som gir økt integrering og deltakelse for barn og ungdom.*
- *Utvidet bruk av fellesarenaer som barnehage og skole i integreringsarbeidet bygd på gode erfaringer bl.a. fra Prestrud skole.*

Fra åpningen av Stortorget september 2014. Foto: Hamar kommune

- *Flere betalingsfrie fritidsaktiviteter for barn og ungdom. Økt bruk av "utstyrsbanker" der fritidsutstyr til aktiviteter kan byttes eller lånes gratis.*
- *Gjennomgang av kommunens samlede bruk av integreringsmidler med mål om dreining av ressursbruken fra bruk av sosialhjelp til tidlig innsats rettet mot integrering i skole og barnehage, kvalifisering for arbeidslivet og deltakelse i samfunnet. Jf Kommunedelplan for helse og omsorg 2014-2030; "målrettet og helhetlig bruk av integreringstilskuddet".*
- *Jobbe systematisk og målrettet for å motvirke barnefattigdom.*

5 Litteraturliste

Djuve, A.B. "Introduksjon: Innvandring, integrering og den nordiske modellen". Fra delrapport 11, Fafo-rapport 2014:27

Folkehelseinstituttet. "Folkehelseprofil for 0403 Hamar 2014". Udatert. Hentet fra www.fhi.no

Fløtten, T. og Grødem, A.S. "Helhetlige tiltak mot barnefattigdom". Fafo-rapport 2014:18.

FNs barnekonvensjon.

Kommuneplan for Hamar 2010-2022, samfunnsdelen, med tilhørende delplaner og temaplaner.

Landsorganisasjonen i Norge. "Fakta om barnefattigdom i Norge". 13.12.12. Hentet fra www.arbeidslivet.no

Langeland S., Herud, E. og Ohrem, S. "Fattigdom og levekår i Norge – status 2013". NAV-rapport 2014:1

Major, E.F. m.fl. "Bedre føre var...Psykisk helse: Helsefremmende og forebyggende tiltak og anbefalinger". Rapport 2011:1 fra Folkehelseinstituttet.

Marklund, K. og Simic, N. (red.) "Nordens barn - Tidlig innsats overfor barn og familier". Nordens Velferdscenter, 2012.

Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (udatert). "Deltakelse i demokratiet". Hentet fra www.lnu.no

NOU 2009:22 *Det du gjør, gjør det helt: Bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge.*

NOU 2011:20 *Ungdom, makt og medvirkning.*

Rambøll Management Consulting. "Tidlig innsats – tidlig innsats og tiltak mot frafall i videregående opplæring gjennom hele oppveksten". Rapport på oppdrag fra KS, juni 2010.

Regjeringens forslag til Statsbudsjett for 2015 (Prp. 1 S).

Sletterød, N.A. og Carlsson, E. "Barn og unges medvirkning". Kronikk i Trønderavisa 13.08.14.

Solli, I.F. "Tidlig innsats er lønnsomt og nødvendig". Debattinnlegg i Aftenposten 01.12.13. Hentet fra www.aftenposten.no

Statistisk sentralbyrå. "Nøkkeltall for innvandring og innvandrere". Sist oppdatert: 18.12.14. Hentet fra www.ssb.no

Statistisk sentralbyrå. "Befolkningsframskrivninger". Hentet fra www.ssb.no

6 Oversikt over faglige presentasjoner i komiteens møter

Anne Louise Riis , Barn og familie/ Barneverntjenesten. Tema: Barnevernet og utviklingen i tjenesten.

Sverre Rudjord, Levekår og helse, og Miguel Da Luz, Rådmannen/ Strategiavd. Tema: Integreringsarbeidet i Hamar.

Fariba Fazelpour, leder Mangfoldsutvalget. Tema: Mangfoldsutvalgets rolle og ansvar. Mangfoldsplanen.

Terje Halvorsen og Marian Skutlaberg, Kultur. Tema: Presentasjon av Kulturavdelingen med spesielt vekt på barn og unge. Strategisk kulturplan.

Turid Haugen Karset, Levekår og helse, og Dagrun Stengel Lunde, Levekår og helse/ Frisklivssentralen. Tema: Presentasjon av Frisklivssentralen.

Roy Skaug, NAV. Tiltak som berører målgruppen barn og ungdom.

Trond Grue, Barn og familie/ SLT-koordinator, og Mette Erika Harviken, Ringsaker kommune/ SLT-koordinator. Tema: Presentasjon av SLT-arbeidet i Ringsaker kommune og samarbeid i regionen.

Ninni Hanevold, Barn og Familie/ Barneverntjenesten, Trond Grue, Barn og familie/ SLT-koordinator, og Jan Aasen, Barn og familie/ Ungdomshelsetjenesten. Tema: Psykisk helse.

Roy Skaug, NAV. Tema: Prosjekt NAV-veiledere i videregående skole.

Anne-Grete Melby, Opplæring og oppvekst. Tema: Status oppfølging av Hamarskolen som merkevare. Strategi for skoleutvikling 2013-2016.

Bodil Høistad, Rådmannen/ Strategiavd., og Gerd Samuelsen, Barn og familie. Tema: Plan for barneverntjenesten.

Per Steinar Skjølaas, Rådmannen/ Strategiavd. Tema: Kommuneplanens perspektiv på barne- og ungdomspolitik.

Anne Dorothea Bergh, Barnehage. Tema: Status oppfølging av Strategi- og utviklingsplan for barnehagesektoren mot 2020.

Anne Olen Aasen, Barn og familie. Tema: Status tiltak for barn og unge i Barn og familie.

Audun Jensen, Kultur. Tema: Medvirkningsprosesser med barn og ungdom.

7 Vedlegg

7.1 Folkehelseprofilen 2014

Folkehelseinstituttet publiserer årlig en folkehelseprofil for hver kommune i landet. Folkehelseprofilen 2014 viser data fra siste tilgjengelige periode pr. oktober 2013. For innbyggere i Hamar kommune viser en sammenlikning med landssnittet følgende:

Levekår:

- Andelen barn av enslig forsørger⁴ er høyere enn i landet for øvrig.
- Andelen med videregående eller høyere utdanning er ikke entydig forskjellig fra landsnivået. I følge SSB ligger Hamar over landssnittet for andel innbyggere med høyere utdanning.
- Kommunen er ikke entydig forskjellig fra landet som helhet når det gjelder andelen personer i husholdninger med lav inntekt.

Skole:

- Andelen 10-klassinger som trives på skolen er høyere enn i landet som helhet.
- Andelen 5.-klassinger på laveste mestringsnivå i lesing er lavere enn i landet som helhet.
- Antall som fullfører og består videregående opplæring er høyere enn i landet som helhet.

7.2 Ungdata

Ungdata er en landsomfattende spørreundersøkelse som gjennomføres blant ungdom i alderen 13- 17 år (ungdomsskolen og 1. og 2. klasse i videregående skole). Hensikten er å kartlegge ulike sider av ungdoms liv og livssituasjon.

Ungdata: nasjonale resultater

Oppsummering fra den nasjonale ungdatarapporten 2010- 2012⁵ forteller følgende:

En veltilpasset ungdomsgenerasjon:

Ungdommene har tette bånd til foreldre, nære venner de kan stole på, høy skoletrivsel og få har erfaring med rus og kriminalitet. Generelt er ungdom optimistiske med tanke på fremtiden. Over halvparten tror de kommer til å ta høyere utdanning.

Mye av fritiden tilbringes foran PC-skjermen. Ungdoms psykiske helse gir likevel større grunn til bekymring enn mangel på fysisk aktivitet:

Et klart flertall av ungdommene trener jevnlig. Barne- og ungdomsorganisasjonene har en sentral plass i norsk ungdoms fritid, spesielt idrettslagene. En god del unge oppgir at de sliter med

⁴ Definisjon: Enslige forsørgere er de som mottar utvidet barnetrygd (barnetrygd for ett barn mer enn de faktisk har) etter lov om barnetrygd. Dette inkluderer også noen samboere. For å regnes som enslig forsørger må man være alene om omsorgen for barnet.

⁵ Ungdata nasjonale resultater 2010- 2012, NOVA rapport 10/13

psykiske helseplager. I størst grad gjelder dette typiske symptomer på stress, som det «å tenke at alt er et slit» eller «å bekymre seg for mye om ting». Særlig gjelder dette mange jenter. Volds- og mobbeproblematikk gir også grunn til bekymring.

Familieøkonomi har betydning for ungdoms liv:

Ungdom i familier med dårlig råd har dårligere subjektiv livskvalitet og mer risikoatferd. De er gjennomgående mindre tilfreds, og er sjeldnere fornøyd med foreldre, venner og lokalmiljøet. Samtidig er færre motivert for skole og høyere utdanning, og færre er med i organiserte fritidsaktiviteter. Ungdom i familier med dårlig råd skiller seg negativt ut når det gjelder alle helseindikatorene som er behandlet i rapporten.

Ungdata: resultater fra Hamar

Hamar kommune via KoRus Øst (Kompetansesenter rus- region Øst) har gjennomført Ungdataundersøkelse i 2011 og 2013. Resultatene i Hamar ligger nært landsgjennomsnittet på de fleste spørsmålene. Ungdata i Hamar viser også relativt like resultater i 2011 og 2013. Det store flertallet av ungdommen svarer i begge undersøkelsene at de har et godt oppvekstmiljø i Hamar.

Familie og fritid:

- Over 90 % av ungdommene svarer at de stoler på sine foreldre.
- Omlag 60 % av ungdommene rapporterer at de er med i en organisasjon, klubb, lag eller forening.
- En stor andel av ungdommen har imidlertid liten tilknytning til organisert aktivitet og er fysisk inaktive. Mange bruker mye tid på dataspill.
- Det er en økning i drop-out målt i andel elever som slutter i løpet av et skoleår i videregående skole (fullføringsprosent er ikke en del av dette).

Psykisk helse:

- Et større antall ungdommer, spesielt jenter, rapporterer om selvopplevde psykiske plager.
- 40 % av jentene og 19 % av guttene i ungdomsskolen og 55 % av jentene og 30 % av guttene i videregående svarer *ganske eller veldig mye plaget* på spørsmålet om de har vært bekymret for ting siste uke. Omtrent samme svarfordeling viser seg på spørsmålet om de er *ganske eller veldig mye plaget* relatert til påstanden "føler alt er et slit".
- På spørsmålet om de har minst en venn de kan stole fullstendig på og kan betro seg til om alt mulig, varierer svaret fra 57 % av guttene i videregående skole til 75 % av jentene i ungdomsskolen.

Rus og vold:

- Alkohol er det desidert mest brukte rusmiddelet blant ungdom under 18 år i Hamar. På følgende spørsmål: "Hvis du tenker spesielt på de siste seks månedene, hvor mange ganger har du drukket så mye alkohol at du tydelig har kjent deg beruset?", svarer 77 % i ungdomsskolen *aldri* og 6% *fem ganger eller mer*. I videregående svarer 35 % *aldri* og 16 % *fem ganger eller mer*.
- På spørsmålet "Røyker du?" er det 91 % i ungdomsskolen og 75 % i videregående som svarer *røyker ikke*.

- 95 % av ungdommene i Hamar har aldri brukt narkotiske stoffer. Undersøkelsen i 2013 viser en svak oppgang fra 2011 av bruk av cannabis samt økende likegyldighet til andres rusmisbruk.
- Mellom 15- 20 % av ungdommene svarer at de har blitt utsatt for trusler og vold. 2 % ble skadet så sterkt at de trengte legebehandling. Andel som rapporterer om uønsket seksuell oppmerksomhet er 29 %. De fleste svarer at dette bare er irriterende, men det er også noen som rapporterer om alvorlige opplevelser.

7.3 Innbyggerundersøkelsen 2013

Undersøkelsen ble gjennomført blant et representativt utvalg av Hamar kommunes befolkning over 15 år. Her vil vi vektlegge innbyggernes tilfredshet generelt og tilfredshet i den yngste aldersgruppen, 15- 29 år, spesielt.

Vurdering av bostedskommunen

Innbyggerne i Hamar er godt fornøyd med bostedskommunen bl.a. når det gjelder muligheter for natur- og friluftsliv, utdanningstilbud, fritidstilbud og kulturtilbud. Innbyggerne er godt fornøyde med satsningene i sentrum, kulturhuset, Ankerskogen og Børstad idrettspark. Mange føler meget stor tilknytning og tilhørighet til Hamar (snittscore på 78). Her er det ingen forskjell i alder.

Det er imidlertid lavere tilfredshet med fritidstilbudet beregnet spesifikt for ungdom (gjennomsnittscore på 49 poeng på en skala fra 1-100). Den yngste gruppa er også mindre fornøyd med utvalg av kulturaktiviteter enn de som er eldre (snittscore 64 versus 76 totalt).

Blant barna i grunnskolen er det vel 70 % som går eller sykler til skolen (rapportert av foreldre). Mange beskriver sitt nærmiljø som barnevennlig (snittscore på 76). Når det gjelder boligønsker, er det flest, 16 %, som savner studentleiligheter. Dette savnet er naturlig nok høyest i den yngste aldersgruppen.

Vurdering av de kommunale tjenestene

Innbyggerne er godt fornøyd med tjenestene til barn og unge; barnehager, skoler, bibliotek, helsestasjon og skolehelsetjenesten.

Gjennomgående for flere av tjenestene er at de som er brukere av tjenestene er mer fornøyde enn de som ikke er brukere. Vi kan dermed si at disse tjenestene har et omdømmegap. Dette er et tendens som ikke er spesiell for Hamar men som likevel viktig å jobbe med. Informasjon, medvirkning og eierskap er viktig i så måte fordi dette også har med folks opplevelse av innflytelse og tillit.

Når det gjelder innflytelse og tillit fordeler svarene seg slik, uavhengig av alder:

- Tilfredshet med å oppnå kontakt med kommunens politikere: Snittscore på 52
- Opplevelse av å ha innflytelse på kommunale beslutninger: Snittscore 39.
- Opplever at politikerne lytter til sine innbyggere: Snittscore på 44.

Størst misnøye med kommunens prioriteringer finner vi blant annet blant de yngste (snittscore 32 versus 40 totalt) og de yngste er også mer uenig enn de eldre aldersgruppene i at kommunen utnytter sine ressurser effektivt (snittscore 34 versus 40 totalt).

Blant de yngre er det noen flere som er enige i at Hamar kommune er miljøbevisst (snittscore 68 versus 63 totalt). De yngste har minst kjennskap til kommuneplanen.

Helse

Kropp og helse. Ernæring. Liv og lære. Sosiale medier. Kunnskapsformidling fra andre faggrupper. Lavterskel rådgivning, synliggjøre det tilbudet vi har.

Aldersgruppen 15- 29 år er klart mer fysisk aktive enn de som er eldre. 73 % av innbyggerne i aldersgruppen 15- 29 år oppgir at de driver fysisk aktivitet i form av trening eller lett mosjon 2 ganger i uka eller oftere.

94 % av innbyggerne oppgir å ha minst én person som står dem så nær at man kan regne med hjelp hvis de har personlige problemer. 4 % har det ikke, noe som utgjør ca. 1200 personer totalt i Hamar. Det er ingen tydelige forskjeller i alder. Det betyr at flertallet unge har minst en person de kan regne med, men på langt nær alle.

16 % av innbyggerne har i løpet av de siste to ukene følt seg ensomme. Det er spesielt personer i den yngste aldersgruppen som har følt seg ensomme (32 %). Det er også færre personer i den yngste aldersgruppen som svarer at de stort sett er fornøyd med tilværelsen.

7.4 Tidlig innsats – debattinnlegg

Fra www.aftenposten.no, 1. desember 2013.

Tidlig innsats er lønnsomt og rettferdig

Investeringer i barns oppvekstmiljø og gode barnehager vil sikre mer produktive arbeidstakere og færre som faller ut av arbeidsmarkedet.

Debatt [Ingeborg Foldøy Solli](#), Førsteamanuensis i samfunnsøkonomi, Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger

Oppdatert: 01. des. 2013 23:18

Kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen sier i Dagens Næringsliv 27. november at opplæring av voksne er god samfunnsøkonomi. I budsjettet for 2014 har derfor regjeringen doblet satsingen på tiltak rettet mot voksne som faller utenfor i utdanningssamfunnet. Det får meg til å tenke på et kinesisk ordtak som sier: «Det beste tidspunktet for å plante et tre er for 20 år siden. Det neste beste tidspunktet er i dag.»

Å prioritere satsing på å øke voksnes basisferdigheter er ikke god samfunnsøkonomi. Det er brannslukking, og kun i beste fall nest beste løsning.

God samfunnsøkonomi er å forebygge at branner oppstår.

Faretegnene viser seg tidlig

En stor del av den norske arbeidsstyrken lever av offentlige overføringer. Det er kostbart både for samfunnet og den enkelte. Hvis vi nøster oss tilbake finner vi at uforholdsmessig mange av dem som faller ut av arbeidsmarkedet aldri fullførte videregående skole. Vi vet også at de som ikke fullfører videregående gjorde det i snitt dårligere i grunnskolen enn befolkningen ellers. Faretegnene viser seg altså tidlig.

Barn er forskjellige. Noen barn er mer lærelystne enn andre, mer nysgjerrige, mer fokuserte, og mer frempå. Noen av disse forskjellene gjenspeiler mangfoldet av mennesketyper, og er en variasjon vi setter pris på. Det vi setter mindre pris på, er at mange av forskjellene er knyttet til hvem foreldrene er. For foreldre er også forskjellige, og noen foreldre evner eller makter i mindre grad å stimulere barnet slik at han eller hun får brukt alle ressursene sine. Det gir mange barn en dårligere start enn de kunne hatt. Og det er urettferdig. Ingen barn velger sine egne foreldre.

De tidlige faretegnene og den veldokumenterte systematikken i betydningen av familiebakgrunn har motivert omfattende internasjonal og nasjonal forskning på effekten av tidlige tiltak på skoleprestasjoner og deltakelse i arbeidsmarkedet.

Karakter bygges hele livet

En helt ny artikkel av nobelprisvinner i økonomi, James Heckman, og kollegaen Tim Kautz, oppsummerer funnene fra en rekke studier innenfor økonomi og utviklingspsykologi på dette feltet gjennom de siste par tiårene (NBER working paper). De legger frem overbevisende dokumentasjon på at tidlige tiltak og førskoleprogrammer har en betydelig positiv effekt på utdanningsløp og arbeidsmarkedsdeltakelse, særlig for barn fra vanskeligstilte familier. Oppsummeringen gir (minst) tre viktige innsikter i dynamikken i menneskers utvikling gjennom barne- og ungdomsår:

Det er et mangfold av evner og egenskaper som bidrar til et godt liv, og samspillet mellom alle disse evnene er vesentlig for menneskets utvikling. Tradisjonelt har hovedfokus vært på stimulering av kognitive evner. I de senere år har fokuset stadig mer dreid mot betydningen av ikke-kognitive evner, altså *karakter*.

Dette er evner som samvittighet, utholdenhet, nysgjerrighet og empati, og som ikke bare blir høyt verdsatt i det sosiale liv, i skole og i arbeidsliv, men som også legger et viktig grunnlag for videreutvikling av kognitive evner.

Forfatterne understreker at karakter ikke er en medfødt egenskap, men noe som bygges gjennom hele livet. Stimuli i tidlige barneår er imidlertid særlig betydningsfullt for utviklingen av karakter. Forfatterne viser til studier som finner at tidlige tiltak har varige effekter på ikke-kognitive evner. Gjennomgangen av litteraturen viser at slike tiltak har vel så stor effekt på mulighetene for å lykkes i arbeidslivet som de tiltakene som sikter mot å stimulere de kognitive evnene.

Tidlig innsats nytter mest

En annen viktig innsikt er at desto tidligere tiltakene settes inn, desto sterkere er de positive effektene på både utdanningsløpet og arbeidsmarkedsdeltakelsen. Dette forklarer de med at læring foster læring:

Desto mer vi kan, desto lettere er det å lære mer. Det betyr at all kunnskap forrefter seg ved å legge et bedre grunnlag for videre læring, og at tilegnet kunnskap dermed er mer verdifull desto yngre vi er når vi tilegner oss den.

En konsekvens av dette, og en tredje viktig innsikt, er at forskjeller mellom barn vil forsterke seg gjennom skolegangen, snarere enn å utjevnes. Dette skjer fordi de barna som stiller sterkest når de starter på skolen har et bedre utgangspunkt for læring. De får dermed større utbytte av undervisningen allerede fra første skoleår, noe som gjør dem bedre rustet til neste skoleår. Denne dynamikken fortsetter gjennom hele utdanningsløpet, og gapet mellom de sterkeste og de svakeste øker hele tiden.

Kostnaden med å redusere dette gapet blir derfor større desto senere tiltakene settes inn, og desto mer tapt læring som skal tas igjen.

I tråd med dette viser litteraturgjennomgangen at de positive effektene av tiltak i barneår er særlig sterke for barn som kommer fra vanskeligstilte familier.

Heckman og Krautz' oppsummerer kunnskapsgrunnlaget med at det er mer effektivt å forebygge enn å kurere. Anbefalingen til hvordan politikken bør utformes er tydelig:

Vi bør investere i barns oppvekstmiljø og gode barnehager som stimulerer et stort spekter av barnets evner. Slike investeringer er lønnsomme, siden de sikrer mer produktive arbeidstakere og færre som faller ut av arbeidsmarkedet. I tillegg bidrar slike tiltak til at barn får likere muligheter selv om de har forskjellige foreldre.

Publisert: 01.des. 2013 ^{23:18}

7.5 Psykisk helse

Verdens helseorganisasjon (WHO) definerer psykisk helse som en tilstand av velvære der individet kan realisere sine muligheter, kan håndtere normale stressituasjoner i livet, kan arbeidet på en fruktbar og produktiv måte og har mulighet til å bidra overfor andre og i samfunnet. God psykisk helse er en positiv tilstand, ikke bare fravær av sykdom og vansker.

Livskvalitet handler om å oppleve glede og mening, vitalitet og tilfredshet, om å bruke personlige styrker, føle interesse, mestring og engasjement. Livskvalitet har nær sammenheng med helserelevante gevinster som bedre fysisk og psykisk helse, sunnere livsstilvalg, sterkere nettverk og sosial støtte. Opplevd livskvalitet er viktig for den enkelte. Det kan bidra til gode familierelasjoner, oppvekstkår, fungering i arbeidslivet og for befolkningens generelle helse. God psykisk helse medvirker dermed til oppnåelse av et bredt utvalg helserelevante og sosialpolitiske mål.

Det er vanlig å skille mellom psykiske *plager* (vansker) og psykiske *lidelser*. Med psykiske plager menes tilstander som oppleves som belastende, men ikke i så stor grad at de karakteriseres som diagnoser. Betegnelsen psykiske lidelser brukes bare når bestemte diagnostiske kriterier er oppfylt. Det antas at ca. 70 000 barn og unge har psykiske lidelser som krever behandling.

Angst- og depresjonslignende plager, søvnvansker og redusert mestring representerer en betydelig folkehelsebyrde i Norge (Folkehelseinstituttet, 2011). Plagene debuterer ofte i tidlig alder, er langvarige og har alvorlige ringvirkninger på mange livsområder. Det ses en tendens til opphoping av psykososiale risikofaktorer hos utsatte grupper. Ved å arbeide forebyggende i miljøet og med tiltak som påvirker forekomsten av de bakenforliggende psykososiale og materielle faktorer, kan risikofaktorer reduseres.

Innvandrere og flyktninger fra krigsherjede områder samt soldater hjemvendt fra utenlandsoppdrag i konfliktområder er eksempler på risikogrupper det er viktig å ha fokus på.

7.6 Fattigdom

Andelen fattige barn er lavere i Norge enn i de fleste andre land. Temaet står likevel høyt på den sosialpolitiske dagsorden. Legger man til grunn EUs mål for fattigdom er begrepet barnefattigdom begrenset til barn 0-18 år i husholdninger med en inntekt mindre enn 60 prosent av medianinntekten til alle barnefamilier i Norge. I EU kalles denne grensen for "risiko for fattigdom". Dette er en relativ definisjon avhengig av den økonomiske levestandarden i det enkelte land.

Ut fra denne definisjonen var det 78 200 fattige barn i Norge i 2012 (8 %). Selv om andel personer i lavinntektshusholdninger i Norge har gått ned de siste årene stiger andelen av barn og unge. Innvandring fra ikke-vestlige land er en viktig årsak til denne utviklingen; innvandrerbarn står for nesten hele økningen. Mens innvandrerbarn utgjorde 11 prosent av totalt antall barn utgjorde de nesten halvparten (47 %) av antall fattige under 18 år i Norge i 2012 (SSB).

I Hamar ligger 10,9 % av befolkningen under 60 % av medianinntekten i Norge (SSB), noe som utgjør om lag 3 200 av befolkningen. Landsgjennomsnittet er på 10,1 %. Legger man befolknings sammensetningen i Hamar til grunn betyr det at i underkant av 700 barn og ungdom i Hamar lever i husholdninger med en samlet inntekt under 60 % av medianinntekt. Det er grunn til å tro at tallet har økt de senere år, bl.a. med bakgrunn i at andel innbyggere med innvandrerbakgrunn har økt fra 5,4 % i 2006 til 10,4 % i 2013.

En bredere tilnærming til definisjon av barnefattigdom er å ta utgangspunkt i levekår, sosial eksklusjon eller knapphet på økonomiske ressurser:

- Knapphet på økonomiske ressurser – situasjoner der knapphet hindrer en akseptabel levestandard.
- Levekår – begrenset tilgang på materielle goder og forbruksgjenstander.
- Sosial eksklusjon – utelukkelse fra sosiale arenaer (Buf-etat).

Årsaker til fattigdom er sammensatt – det som er allment kjent er at barns risiko for fattigdom er større innen enkelte grupper enn andre (FAFO-rapport 2014:18). Dette gjelder særskilt barn av enslige forsørgere, barn med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn, barn i store familier, barn av foreldre med lav utdanning og barn i husholdninger med lav yrkesdeltakelse. Manglende eller svak tilknytning til arbeidslivet blir regnet som den viktigste faktoren. Å stå utenfor arbeidslivet gir dårlig helseeffekt og kan medføre uheldige sosiale konsekvenser. Det er flere eksempler på at dette går i arv innenfor familien. På denne måten blir barn dobbelt utsatt.

Konsekvensene av barnefattigdom i Norge er ikke først og fremst synlig materiell nød men snarere manglende deltakelse på sosiale arenaer som i et lengre perspektiv har negativ innvirkning både på skoleprestasjoner, helsefremmende aktiviteter og psykisk helse, noe også Ungdata undersøkelsen underbygger. Det er derfor viktig å finne tiltak som ivaretar disse sammenhengene slik at det ikke blir entydig fokus på symptomene alene. Et annet viktig poeng er å ikke stigmatisere risikogrupperne gjennom å etablere tiltak og ordninger som forsterker sosiale forskjeller.

Utgangspunktet er at alle mennesker ønsker å ta del i samfunnet, jobbe og ha et sted å gå til. Dette er grunnleggende for verdsetting og mestring. Utgangspunktet er at alle som kan og vil skal kunne delta og bidra. Sosialhjelp vil derfor aldri kunne bringe mennesker ut av fattigdom. Det er derfor viktig å bruke ressursene som NAV forvalter og som kommunen ellers disponerer i forhold til risikogrupperne på en slik måte at det i størst mulig grad muliggjør at foreldrene blir kvalifisert for jobbmarkedet og kan delta på alle arenaer i samfunnet. Utvilsomt er dette det viktigste tiltaket for å redusere barnefattigdommen. NAV rapporterer at det største hinderet for denne tankegangen er at for få arbeidsgivere, offentlige og private, åpner opp dørene for å disse personene. Det er noe vi bør ta mer tak i i årene framover.

7.7 Integring

Migrasjon og integrering er sentrale temaer i norsk velferdspolitik og økonomisk politikk. Dette har sammenheng med følgende:

- Vi lever i en globalisert verden der mennesker kontinuerlig forflytter seg og kommuniserer på tvers av kontinenter, regioner og land.
- Den demografiske utviklingen i Norge representerer en utfordring når det gjelder å skaffe nok arbeidskraft til å opprettholde vår velferd.
- Vi er forpliktet til en humanitær innsats for å ta i mot flyktninger.

Staten har det overordnede ansvar for politikken ved utforming av retningslinjer og føringer. Integreringspolitikken blir oftest diskutert med henvisning til bosetting av flyktninger og statens og kommunenes innsats og regulerende tiltak overfor flyktninger. Det er på det lokale nivået integreringspolitikken gjennomføres.

I Hamar har andelen av innvandrere i befolkningen økt fra 5,4 % i 2006 til 10,4 % i 2013. Ved utgangen av 1. tertial 2013 bodde det 3 080 personer i Hamar med innvandrerbakgrunn. Til sammenligning var det 13,9 % med innvandrerbakgrunn i landet som helhet på samme tidspunkt.

Å forklare hva integrering innebærer er vanskelig. Det skal beskrive prosesser som skjer i spenningsfeltet mellom det å skulle tilpasse seg majoritetssamfunnet på den ene siden og samtidig bevare egen identitet, språk og kultur på den andre siden. Det ligger her et motsetningsforhold som i noen grad kan forklare at valg som også gjøres av minoritetene selv kan være årsak til mangelfull integrering. Det er i dag vanlig å ha et levekårsperspektiv som innebærer at fokus i integreringspolitikken er deltakelse i sentrale velferdsarenaer. Norsk integreringspolitikk har i stor grad vært knyttet til mål om økonomisk selvhjulpenhet i tillegg til deltakelse i samfunnsliv og politikk for øvrig der språk og arbeid er to helt avgjørende elementer.

Ett allment virkemiddel i norsk integreringspolitikk er introduksjonsordningen som alle kommuner er pålagt å tilby de første to årene, med mulighet for et tredje år, til alle som omfattes av ordningen. I hovedsak gjelder dette flyktninger og deres familier. NAV overtar ansvaret etter 2 år og har også ansvaret fra dag en for det store flertallet av innvandrere som ikke omfattes av introduksjonsordningen. Språkopplæring, kjennskap til norske samfunnsforhold og kvalifisering for arbeidslivet er sentrale elementer i programmet. Kvalifiseringsprogrammet er et virkemiddel gjennom NAV-systemet hjemlet i Helse- og omsorgsloven som tar sikte på å forsterke innsatsen ovenfor personer som har vært avhengig av sosialstønad over tid. Målet er å kvalifisere og få flest mulig i målgruppen ut i lønnet arbeid. Hvordan disse virkemidlene utformes lokalt med hensyn til innhold, organisering og praksis er helt avgjørende fordi de i stor grad legger premisser for videre integreringsforløp og er av stor betydning økonomisk på lengre sikt. At flest mulig blir økonomisk uavhengig er ikke bare økonomisk bærekraftig men viktig for målet om deltakelse og inkludering. I denne sammenhengen er språkopplæring helt grunnleggende for å kunne nå dette målet. Lykkes vi ikke med dette er det vanskelig å kvalifisere for deltakelse på sentrale arenaer som barnehage, skole, arbeidsliv og sosiale arenaer for øvrig.

I Norge er yrkesdeltakelsen blant innvandrere i Norge samlet sett relativt høy men med store utfordringer knyttet til lav yrkesdeltakelse og store kjønnsforskjeller i mange ikke-vestlige grupper. Svakere lønns- og arbeidsvilkår, sosial dumping og lønnspress er en del av dette bildet. Store forskjeller i forutsetninger innenfor målgruppen vanskeliggjør treffsikre integreringstiltak.

Når det gjelder fritidsaktiviteter er det forskjeller mellom kjønnene med en klar tendens til at guttene har høyere deltakelse enn jentene på noen av disse arenaene. Dette bekreftes av

ungdommen selv, også her i Hamar. Å bevisst utvikle og stimulere gode arenaer og miljøer for deltakelse og dialog er derfor viktig for å lykkes med å få med alle. I Hamar har vi flere gode eksempler på slike arenaer innenfor rammen av idrett og frivillig foreningsliv for øvrig. Også på dette området er det viktig å tenke inkludering i eksisterende tilbud nettopp for å unngå uønsket segregering og stigmatisering.

Offentlige tjenester og ytelser kan ikke være hovedpilarene i integreringsarbeidet, hele samfunnet må engasjere seg. Agderforskning har i studier påvist at de kommunene som lykkes i å engasjere lokalsamfunnet, som jobber med anerkjennelse av mangfold og gir alle muligheter til å delta har gode resultater i integreringsarbeidet. Dette dreier seg om hvilke verdier vi som kommune og samfunn ønsker å fronte. I et slikt perspektiv er det grunn til å stille spørsmål om det faktisk at mange innvandrere lever på sosial- og trygdeytelser til tross for mangel på arbeidskraft er et uttrykk for manglende anerkjennelse.

7.8 Medvirkning – referater

Ungdomsrådet 28.11.14 i Parkgården

Psykisk helse

1. Innledning (10 min.)
Video, prosess, resultater Ungdata.
2. Gruppearbeid (15-20 min.)
3. Oppsummering gruppevis (15-20 min)

- Hva er viktig for deg for å ha det bra?

*Det å ha **folk rundt seg**, noen de stoler på, er svar som går igjen i alle gruppene. Familie og venner nevnes som de viktigste men også gruppene det vises til under neste spørsmål nevnes av flere. Å **ha noe å gjøre** er en annen faktor som flere av gruppene har med.*

- Hvis du selv eller noen du kjenner har problemer, hvem går du/dere til?

***Familie** og **venner** blir nevnt av alle men det er litt forskjellig hvem innenfor familien de finner det naturlig å prate med. Foreldre er viktig men noen nevner også søsken som viktige samtalepartnere når ting er vanskelig. Lærere blir også nevnt av alle gruppene. Når en spør litt nærmere sier de at det er mer naturlig å gå til **læreren** (kan være både klasselærer og sosiallærer) på ungdomstrinnet men i liten grad i videregående. Dette begrunnes med at forholdene er større og mer flyktige i sistnevnte del av skolesystemet slik at det ikke føles like naturlig å snakke med læreren om utenomfaglige ting som oppleves vanskelig. **Helsesøster** og **helsestasjon** og andre instanser (BUP) blir også nevnt av flere men terskelen er høyere for å ta kontakt med det offentlige hjelpetilbudet. På*

spørsmål sier de at det er første og fremst disse de kjenner til i det offentlige hjelpeapparatet.

- Hva tror du kan være gode tiltak for å motvirke problemer som: Depresjoner/bekymringer, ensomhet, mobbing, søvnvansker, prestasjonskultur/"flinkpike", nettbruk/skjerm-avhengighet, rus og tobakk.

*Alle gruppene synes det er vanskelig å komme med veldig konkrete tiltak – en gruppe påpeker at **alt henger sammen**; har du søvnproblemer kan det henge sammen med at du bekymrer deg og/ eller at du er mye på nett/ sosiale medier. Når det gjelder skole påpekes det at den er blitt mer **prestasjonsorientert**. Noen føringer kan en likevel trekke ut av det de sier: **Mobbing** – viktig med de holdninger som etableres hjemme (foreldrene en viktig premisseleverandør). **Nettbruk** – grenser hjemme. **Bekymringer/ depresjoner** – noen å snakke med. Viktig at ting tas tidlig (tidlig innsats).*

Integrering

1. Gruppearbeid (5 -10 min)
2. Oppsummering (5 min.)

- Er etniske minoriteter naturlig integrert (frivillig kontakt) i de miljøer som du er del av?

*Alle grupper svarer **ja** på dette spørsmålet og flere sier de har venner fra etniske minoriteter. Samtidig peker flere på språkproblemer som en utfordring sosialt. Når det gjelder arenaer utenfor skolesamfunnet pekes det på **idrettsmiljøene**, flere av guttene spiller fotball med andre gutter fra etniske minoriteter. På dette punktet er alle klare på at det er en stor forskjell på kjønn; det er vanskeligere å få med jenter med minoritetsbakgrunn inn i idretten, men de finnes, bl.a. innenfor håndballen. Når det ble stilt spørsmål om problemet er at de aktuelle miljøene ikke er mottakelige eller om ungdommene selv ikke oppsøker disse arenaene pekte flere på at det nok også kunne være at ungdommene (jentene i særledeshet) med minoritetsbakgrunn ikke nødvendigvis ønsket å være en del av miljøene, bl.a. som en følge av kulturforskjeller.*

- Hvis nei, hva kan grunnen være til det?
- Tror du at din opplevelse representerer alle på ditt trinn?

Alle grupper mener at deres opplevelse av dette er representativt for ungdomsmiljøene for øvrig.

- Er det tiltak vi kan gjøre for å skape bedre integrering i ungdomsmiljøene?

En diskusjon som ble reist av ungdommene selv er hvorvidt egne mottaksklasser fremmer integrering. Vedkommende som reiste diskusjonen mente at egne klasser var uheldig fordi det fører til at disse ungdommene søker sammen og blir en egen gruppe også sosialt. Andre mente at egne klasser var viktig for å kunne lære norsk raskere. Viktig innspill til diskusjon i komiteen!

Medvirkningsmøte 28.01.15 i Hamar rådhus

Deltakere:

Helge Ryen, Komitè for barn og unge

Kai Jørgensen, Komitè for barn og unge

Ida Bøhmer, Komitè for barn og unge

Jøran Folstad, Komitè for barn og unge

Audun Jensen, Administrasjonen

Aurora Holm Hagen, Elevrådet Storhamar skole

Hanna Slaatten, Elevrådet Ridabu skole

Kjell Senumstad, lærer Ridabu skole
skole

Vetle Silnes, Elevrådet Solvang skole
Solvang skole

Kamilla Sørensen, Ungdomsrådet

Marzia Moradian, Ungdomsrådet

Tiril Blindheim, Ungdomsrådet

Gjertrud Nordal, ungdomspolitiker (H)

Benedicte Rørvik, ungdomspolitiker (V)

Egil Reinemo, Komitè for barn og unge

Gøril Gjendal, Komitè for barn og unge

Ane Fjellheim, Komitè for barn og unge

Arne Jørstad, Administrasjonen

Andrea Helder, Elevrådet Storhamar
skole

Geir Høyby, lærer Storhamar skole

Sindre Østgård, Elevrådet Ridabu skole

Mathilde Refsdal, Elevrådet Solvang

Therese Enger Andersen, lærer

Pernille Kjørnum, Ungdomsrådet

Erle Nordlien Veie, Ungdomsrådet

Tom Egil Eriksen, ungdomspolitiker (H)

Jonatan W. Faraasen, ungdomspolitiker
(KrF)

Matilde Monsen, ungdomspolitiker (V)

Tema: Medvirkning

Hva vi mener med medvirkning: At barn og unge skal få bestemme mer på områder som de synes er viktige.

Spørsmål til gruppene:

1. Hva er viktige saker for dere?
Ha en idèdugnad på hvert av disse områdene; Familie, Skole, Fritid.
2. Hva er viktig for dere å kunne være med på å bestemme?
 - Hva dere skal gjøre på fritiden?
 - Hvordan tilbudet skal være, for eksempel om tilbudet skal være organisert og voksenstyrt eller ikke?
 - Reglene for aktivitetene?
 - Andre ting?
3. Hva kan gjøres for å skape medvirkning og økt engasjement fra barn og ungdom?
 - Gjøre de møtestedene vi har bedre: Ungdomsrådet, elevrådene; ungdomsklubber, prosjekter (praktiske verksteder)? Forslag?
 - Lage nye møtesteder, for eksempel lyttestasjoner (oppsøke barn og ungdom der de er), egne folkemøter for barn og ungdom, andre ting?
 - Har dere lure tips til hvordan vi kan nå flere i medvirkningsprosessene?

Invitere Ungdomsrådet inn på kommunestyremøter. Mer samkjøring og åpne kanaler.

Inkludere barneskolene i torgaktivitetene, flere aktiviteter for de yngste også.

Aktiviteter fast en gang i måneden fra for eksempel Naturskolen.

Flere konkurranse, evt. For å få rabatter. Mer show.

Bedre informasjon.

Politiske debatter og valgtorg i ungdomsskolen.

Ha møter som i kveld. Krav til oppfølging/ resultat.

Involvere ungdom i utsmykning av byen, for eksempel områder rundt skoler.

Husk at ungdom ser på ting på en annen måte enn voksne.

Jernbanesaken: Hvorfor er ikke ungdom hørt? Koigen er ungdommens også.

Få politikere inn i elevrådene 1-2 ganger pr. år.

Møte ungdommene der de er – hvor er det hvis det ikke er organisert?

Flere åpne møter for barn og ungdom.

Ungdom må være med på arrangementer – plan og markedsføring!

Elevråd og ungdomsråd bør brukes mer aktivt.

Saksutredning må gjøres forståelig for barn og unge.

Bruke ungdomspolitikere mer aktivt.

Lage nye møtesteder: Alkoholritt.

Ungdomsklubb som tilbyr ulike kurs (foto/ video).

Teater/ skuespill.

Ungdomsfestival, ungdommens kommunestyre.

Flere møter som dette.

Medvirkningsmøter på skolene.

Kommunestyrerepresentanter besøker skolene.

Gratis seminar for barn og unge.

Tema: Fellesskap og deltakelse

Hva vi mener med integrering: At alle har samme muligheter til å delta i samfunnet ut fra eget ståsted.

4. Er barn og ungdom med flerspråklig bakgrunn en del av de miljøene du er en del av:
 - På skolen, i friminuttene?
 - I organiserte fritidsaktiviteter?
 - I uorganisert lek (ikke styrt av voksne) på fritiden?
 - I familiesammenhenger?

5. Hva tenker du er viktig for å få med alle? Er det noe kommunen og Hamarsamfunnet kan gjøre for å fremme integrering i barne- og ungdomsmiljøene (andre aktiviteter, møtesteder, nye måter å gjøre ting på)?

Arrangementer til en billig penge.

Mer støtte til de som ikke har økonomi til å delta på aktiviteter (kino, Ankerskogen).

Inkludere fritidsaktiviteter (idrettslag, kultur osv.) i skolen, så alle får prøve.

Mer informasjon ut til barn og unge. Gjerne gjennom skolen for å nå alle.

Tilbud må/ kan ledes av barn og ungdom.

Ting må ikke koste så mye, helst gratis. "Bank" for utstyr.

Ta utgangspunkt i skolen for der møtes alle ("tvinges sammen").

Prøve ut ting på skolen, for eksempel badminton.

Skjermbruk. Det bør settes mer grenser. Voksne bør bry seg.

Gjenbruk/ byttehandel.

Bruke elevrådene mer aktivt. Prioritere tid/ ressurser til informasjon, skolering,

tilrettelegging av språk og informasjon slik at elevrådene kan være høringsinstans.

Koigen - møteplass for hele byens befolkning. Bevare og videreutvikle strandsona.

Ungdomsklubb. Nye oppgaver; informasjonskanal, møteplass og integrering,

møteplass for elevråd.

Billigere fritidsaktiviteter.

Barn og ungdom har mange muligheter i dag.

Skolene må evne å engasjere fordi alle barn og unge er der.

Nettverksmøter for foreldre, skolen.

Gratis klasseseturer med fokus på å bli kjent.

Ungdomsklubb.

Lokal "Stoppested verden" flere ganger i året der ulike kulturer presenteres hver sin gang.

Løse opp velkomstklasser.